

Zu Theodoretos und Georgios Burtzes.

Briefe des Bischofes von Kyros Theodoretos erwähnt Nikephoros Kallistos in seiner Kirchengeschichte XIV 54 über 500: „καὶ ἐπιστολαῖς δὲ τούτου ὑπὲρ τὰς πεντακοσίας ἐνέτυχον ἀρίστως καὶ κατὰ λόγον Ἑλληνα συντεταγμέναις“, bekannt waren bis vor acht Jahren nur 181, Migne LXXXIII 1173—1474. Im Jahre 1885 gab unser trefflicher Paläograph Johannes Sakkelion aus einer Handschrift von Patmos (saec. XI) 48 andere Briefe heraus, so daß wir nun 229 kennen, noch nicht einmal die Hälfte der von Kallistos angegebenen.

Leider ist die patmische Hs (eine Beschreibung derselben s. auch im *Ἀθηναῖον* 9 (1881) 285 f.) schlecht erhalten, wie der Herausgeber im *πρόλογος* p. I bemerkt: „τὸ γὰρ πλεῖστον αὐτοῦ τῶν βιβλιοβόρων — ζωυφίῳν ἔργον ἐγένετο, κοσκίνου δίκην διατηρῶντων αὐτό, οὐκ ὀλίγα δ' εἰσὶ καὶ τὰ παραλελυμένα, συμπεφυρμένα τε καὶ ἐξερρηγῶτα φύλλα.“ Über die Überlieferung der Hs äußert sich Sakkelion p. VIII: „καθόλου δ' εἰπεῖν τὸ χειρόγραφόν ἐστιν ἐπιμελῶς τε καὶ προσεκτικῶς γεγραμμένον· ἀλλ' ἐστὶν οὖν διεφθαρτὴν τὴν τοῦ ἀντιγραφέως προσοχὴν καὶ τινες πλημμελῶς ἔχουσαι γραφαί, ὡς καὶ παραδείκνυμι ἑκάσταχού — Ἐπειράθη δὲ καὶ τὰ ἐκ τῶν διαβρωμάτων τῶν σητῶν ἐνιαχοῦ διεφθαρμένα συμπληρῶσαι, ἀστόχως εἴτ' εὐστόχως κρινέτωσαν οἱ περὶ ταῦτα δεινοί“; zwar sind manche Versehen vom Herausgeber trefflich verbessert, daß aber die Hs uns nicht so fehlerfrei überliefert worden ist, wie Sakkelion gemeint hatte, mögen folgende Stellen beweisen:

Br. III, p. 3, 4: „τῆς δὲ γε ψυχῆς ἄσυλα τὰ ἀγαθὰ καὶ τὸ κάλλος ἀγήρατον καὶ ὁ πλοῦτος, οὔτε συκοφάνταις οὔτε κακούργοις προκείμενος, ἀλλὰ πᾶσαν ὑπερβαίνων ἐπιβουλήν καὶ διαρκῶν εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας.“

Mag das Komma nach *πλοῦτος* in der Hs stehen oder nicht, jedenfalls stört es den Sinn, denn wie *τῆς ψυχῆς τὰ ἀγαθὰ* und *τὸ κάλλος „ἄσυλα“* und „ἀγήρατον“ genannt werden, so heißt auch der *πλοῦτος* der Seele *οὔτε συκοφάνταις οὔτε κακούργοις προκείμενος, ἀλλὰ πᾶσαν ὑπερβαίνων ἐπιβουλήν* etc., also ist weder *ἄσυλον* noch *ἀγήρατον ὁ πλοῦτος* zu verbinden.

VII, p. 5, 25: „σὺ μὲν, ὦ ἄριστε, συγγινόμενος αἰὲ τὴν ἐκ φητορικῆς καὶ φιλοσοφίας πεπονημένην πανδαισίαν προσφέρεις καὶ τῆς Ἀτθίδος μελίττης χαριεστέραν, ὑφαίνων τὰ τοῦ λόγου κηρία καὶ γλυκύτερα νάματα ἐνιείς, ἐστιᾶν ἡμᾶς εἰώθας φιλοτίμως· ἡμεῖς δὲ λόγων πενία συζῶντες etc.“

Bei λόγου κηρία vermischt man das charakteristische Wort, entsprechend den γλυκύτερα νάματα; es war zu schreiben: „— προσφέρεις καὶ τῆς Ἀτθίδος μελίττης χαριέστερα ὑφαίνων τὰ τοῦ λόγου κηρία καὶ γλυκύτερα νάματα ἐνιείς ἐστιᾶν ἡμᾶς εἰώθας“; das χαριέστερα ist vom Abschreiber auf πανδαισίαν bezogen und in χαριεστέραν verändert worden.

IX, p. 8, 13: „ἐγὼ τὴν ὑμετέραν εὐγένειαν παρακαλῶ ἐκεῖνα δοῦναι τῇ παρ' ἡμῶν ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ ὡς ὁ ὑμέτερος καταλέλοιπε πάππος —. Σκοπήσατε δὲ ὡς εἴ τις τὸ ἅπαξ ἀφιερωθὲν Θεῷ καὶ ἀνάθημα γεγεννημένον ὑφέλοιτο, ἱεροσυλία τὸ πρᾶγμα σ(α)φ(ως); καὶ κτητόρων οὐ χρήζει“.

Schr. παρ' ἡμῖν. Am Ende würde ich vorgezogen haben: τὸ πρᾶγμα· σ(α)φ(ες γάρ) καὶ etc.

XIV, p. 12, 9: „οὕτω πᾶσαν τὴν ἀγίαν Τεσσαρακοστὴν διετελέσα, τῆς σῆς προσδοκῶν ἀπολαύσεσθαι συνοουσίας· ἀλλὰ τῶν ἐλπίδων ἐφεύσθην καὶ ὡς ἐν ὄνειρῳ τῆς εὐφροσύνης ἀπέλαυσα. Οὐκ ἂν οὖν αὐτῷ μέμψομαι· κἂν τούτῳ γάρ μοι μεγάλα κεχάρισται. Ἐμοὶ γὰρ μεγίστην φέρεις παραψυχὴν καὶ ὄναρ φερόμενος, ἥ πού γε δὴ μεθ' ἡμέραν φανταζόμενος“.

Das Komma nach διετελέσα ist zu tilgen. Schr. μεμψαίμην und ἡ πού.

XVII, p. 14, 16: „οὗ δὴ χάριν καὶ τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς φρονήσεως δέεται ὁ τοιοῦτος (sc. ὁ ἄρχων)· αὕτη γὰρ τὴν ἀντίπαλον διασκεδάννυσι φάλαγγα. Τούτοις ἡ σὴ κοσμουμένη μεγαλοπρέπεια τῆς ἀρχῆς τὴν ἐπιστήμην κατῴρθωσε, (καὶ) εἰ περ προσῆ(κον);, τὸ τούτων κεφάλαιον ἢ εὐσέβεια· σιγῆσαι γὰρ οὐκ ἀνέχομαι συνήθης γεγεννημένος, ἀλλὰ τὰ μέγιστα εἰσηγήσομαι. Οὐκ ἂν ἴσχυσεν ὁ μῶμος τὴν γοῦν τυχοῦσαν λουδορίαν ὑφῆναι. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου μακροτέρας μοι δεῖ διαλέξεως· νῦν δέ σου παρακαλῶ τὸ μέγεθος etc.“

Sowohl die Interpunktion als auch die Ergänzung der fehlenden Buchstaben hat die Stelle verwirrt; auf der Hand liegt: „κατῴρθωσεν· (ἀλλ') εἰπερ προσῆ(ν καὶ) τὸ τούτων κεφάλαιον ἢ εὐσέβεια (σιγῆσαι γὰρ οὐκ ἀνέχομαι (ἀνέξομαι;) συνήθης γεγεννημένος, ἀλλὰ τὰ μέγιστα εἰσηγήσομαι), οὐκ ἂν ἴσχυσεν ὁ μῶμος etc.“

XX, p. 17, 23: „προσθεῖναι δὲ τῇ προτέρᾳ δευτέραν ἐπιστολὴν ὁ θεοφιλέστατος καὶ ἀγιώτατος προσέταξεν ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ὁ

κύρις Ἰάκωβος, παρεγγνήσας καὶ τοῦτο προσθεῖναι τοῖς γράμμασι καὶ διδάξαι σου τὴν ἀγιοσύνην ὡς καὶ αὐτὸς δι' ἡμῶν τὴν χάριν αἰτεῖ· ὁ δὲ τῷ Θεῷ διὰ τὴν τῆς ἀρετῆς ὑπερβολὴν ἀξιέραστος καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δῆπουθεν ἀξιάγαστος, διαφερόντως δὲ τῇ σῆ ὁσιότητι.“

Sakk.: „ἐκπεσεῖν τι ἔοικεν ἐκ τοῦ λόγου“; nichts ist ausgefallen, sondern einfach der phonetische Fehler τῆς war in τοῖς zu verbessern: „ὁ δὲ τῷ Θεῷ — ἀξιέραστος καὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ δῆπουθεν ἀξιάγαστος, διαφερόντως δὲ τῇ σῆ ὁσιότητι.“

XXIX, p. 23, 2: „πλεῖονα γὰρ χρόνον τὴν Ἀντιοχέων ἐνδιατριψας etc.“

Sakk.: „γραπτέον ἴσως τῇ ἢ γοῦν εἰς τήν“; der Fehler wird besser erklärt durch τῇ <τῶ>ν.

XXXI, p. 25, 6: „καὶ πατέρες τῶν σωφρονούτων παίδων οἰκιοῦνται τὴν εὐκλειαν καὶ δεσπόται τῶν εὐνῶν ἰκετῶν περὶ πολλοῦ ποιοῦνται τὴν θεραπείαν.“

Schr. οἰκετῶν; XLI, p. 33, 6: „δέδωκε παισὶν ἢ φύσις εὐκαίρως παρρησιάζεσθαι πρὸς πατέρας καὶ τοῖς οἰκέταις ὁ τῆς δουλείας νόμος καὶ σιγῇ τὴν δεοποτείαν τιμᾶν καὶ λαλεῖν πρὸς τοὺς κεκτημένους μετὰ ἀληθείας ἃ δεῖ.“

XXXVII, p. 29, 25: „γεύσας ἡμᾶς καὶ τανῦν ὑπὲρ ἐκεῖνα μιμησάμενος νέφη ψεκάδας ὀλίγας ἀφήσιν καὶ διψῶντας παρέρχεται.“

Schr. τὰ νῦν ὑπερέκεινα.

XLI, p. 33, 26: „τῇ δὲ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τῶν καλλινίκων μαρτύρων ἐν Μηνίγγοις τὴν πανήγυριν ἐπιτελῶν ἤκουσα τοῦτο θρυλούντων. Πυνθανόμενος δὲ καὶ τὸ ἀληθὲς ἐξετάζων εὖρον ἑτέρους λέγοντας ὡς ἐξεδήμησέ σου ἢ θεοσέβεια δύο μόνον ἡμέρας ἐκεῖ διατρίψασα· καὶ μὴ δευτέροις πιστεύσας, εἰς δὲ τὸ Μασχαλᾶς ἀποστείλας καὶ μαθῶν ἀληθεῖς ἀμφοτέρους ἐκαλύθη τῆς ὁδοῦ.“

Schr. ἀμφοτέρους.

XLII, p. 34, 20: „εἰς δὲ τῶν ταῦτα διηγουμένων ὁ εὐλαβέστατος διάκονος Πάππος· αὐτὸς γὰρ ἡμᾶς καὶ βλάψαι παρώτρυνεν, οὐ σύμμετρον τῇ δυνάμει φήσας ὑμῖν εἶναι τὸ φρόνημα, ἀλλ' ἀνδρὶ σοφῷ τε καὶ συνετῷ καὶ τὴν φύσιν ἐσκεμμένῳ συμβαῖνον. Διὸ τεδάρογκα τὴν ἐπιστολὴν καὶ τὸ ὑμέτερον προσφθέγγομαι μέγεθος.“

Das sinnlose βλάψαι ist offenbar in γράψαι zu verbessern. Zu ἐπιστολὴν bemerkt Sakkelion: „ἐξέπεσεν ἴσως τὸ ἀπαιτούμενον ἀπαρέμφατον γράψαι ἢ τι ἄλλο τοιοῦτον“; man könnte leicht auch an πέμψαι, στείλαι u. dgl. denken, indes scheint mir jede Ergänzung überflüssig.

XLIII, p. 37, 3: „διδάξωμεν τοὺς ἀπιστίαν ἔτι νοσοῦντας ὅσων ἡμῖν ἀγαθῶν ἢ πίστις κἂν τῷ παρόντι βίῳ γεγένηται πρόξενος, φέρειν

ἡμᾶς ἅπαντας γενναίως παρασκευάζουσα καὶ τὸν θάνατον οὐ θάνατον, ἀλλ' ἀποδημίαν εἶναι διδάσκουσα.“

Ἄπαντας ist überflüssig, ἅπαντα nötig.

Ibid., p. 37, 23: „κεντεῖ τῆς κόρης ἢ μνήμη; τὴν τοῦ πεποιηκότος ἀντιτάξωμεν μνήμη· εἰπωμεν: ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο· εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας“ (Iob I). Δέκα παιδῶν χορὸν—τῷ θανάτῳ παρέπεμψεν ὁ ταῦτα δεξάμενος καὶ οὐδὲ καθ' ἓνα προύπεμψεν εἰς τοὺς τάφους οὐδὲ ἐπὶ χρόνον νενοσηκότας —, ἀλλ' ἑξαπίνης τὴν ἀπάντων ἤκουσε τελευτήν, καὶ τελευτήν καινὴν καὶ παράδοξον. Ἔστιώμενοι γὰρ—ἄρδην ἀπώλοντο, τῆς οἰκίας αὐτοῖς καταρραγείσης· τί τοῦ θεάματος ἐκείνου χαλεπώτερον ἐν βίῳ γεγένηται; ποία τραγωδία τοιαύτας ἐδέξατο συμφοράς; Ἐνδυμήθητι γὰρ ὀπόσον πικρὸν καὶ ἔλειπὸν χῶμα τὴν οἰκίαν γεγενημένην, εἶτα ὀρύττειν—καὶ εὐρίσκειν τὸν μὲν μετὰ τῆς κύλικος κείμενον, τὸν δὲ τὴν χεῖρα εἰς τὴν τράπεζαν ἐκτεταμένην ἔχοντα· καὶ τοῦ μὲν βλέπειν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔξορωρυγμένους, τοῦ δὲ τὰ σκέλη κατεαρῶτα —. Ταῦτα πάντα ὀρῶν ὁ γενναῖος ἐκεῖνος πατὴρ οὐδὲν ἐπαχθὲς ἐφθέρξατο, ἀλλὰ —: ὁ Κύριος—εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας.“

Wohl verstehe ich ποία τραγωδία τοιαύτας ἐδέξατο συμφοράς, dagegen will mir ὁ ταῦτα δεξάμενος nicht einleuchten, denn ταῦτα bezieht sich offenbar auf die gleich vorher angeführten Worte Iobs ὁ Κύριος ἔδωκεν—εἰς τοὺς αἰῶνας, also nicht δεξάμενος, sondern φθερξάμενος, wie nach Erzählung des großen Unglückes am Ende wieder: ταῦτα πάντα ὀρῶν—οὐδὲν ἐπαχθὲς ἐφθέρξατο, ἀλλὰ—ὁ Κύριος—εἰς τοὺς αἰῶνας heisst. Das Komma nach γεγενημένην ist zu tilgen, weil τὴν οἰκίαν (χῶμα γεγενημένην) Obj. zu ὀρύττειν, ὀρύττειν aber und die darauf folgenden Inf. Subj. zu ὀπόσον πικρὸν καὶ ἔλειπὸν (ἔστιν oder ἦν) sind.

XLIV, p. 39, 23: „καὶ τὸ θνητὸν τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης ἐπίστασαι καὶ τῆς ἀναστάσεως τὰς ἐλπίδας δεδίδαξαι· ἱκανὰ δὲ τὰ ἀμφοτέρω τὴν ἐπὶ τοῖς τελευτῶσιν ἀθυμίαν ἀμβλύσαι.“

Schr. ταῦτ' (oder τὰ δ') ἀμφοτέρω.

Nichts wufste ich anzufangen mit der Stelle XLIV, p. 40, 3: ἅπαντες γὰρ αὐτῆς τὴν ἐπαινουμένην ἄδουσι βιοτήν καὶ ὁ μὲν αὐτῆς τὸ σῶφρον, ὁ δὲ τὸ φιλόφρονον, ὁ δὲ τὸ κηδεμονικὸν διηγείται. Τῶν δὲ παρὰ πάντων λεγομένων μάρτυς ἐγώ· μᾶλλον δέ, πλείονα λέγω πάντων ἐγώ, ὅσφ καὶ πλείονα τῶν ἄλλων, ἐπειδὴ φροντίζω μαθεῖν“; der Sinn verlangt, dafs man οἶδα oder ein ähnliches Verb. vor ἐπειδὴ ergänze; das Wahre wird vielleicht ein anderer finden. —

Unnötig scheinen mir die Vermutungen des Herausgebers zu VI, p. 5, 17: „καὶ εἴη ταῖς τῶν ἀγίων εὐχαῖς ἐπὶ πλεῖστον ὑμᾶς ἀρετῆς ἀφικέσθαι (ἐφικέσθαι Sakk.) καὶ εἰς τὸ ἀκρότατον ἀναβῆναι τῶν ἀγαθῶν“, zu XVIII, p. 15, 15: „καὶ πάλιν ὁ (ὡς Sakk.) προϊστάμενος—τὴν ὑμετέραν διὰ γραμμάτων μεγαλοφυΐαν προσφθέρῃμαι“ (ὁ προϊστάμενος s. v. a. ἐγώ), zu XXII, p. 19, 16 „τῶν δακρῶν ὀχετεῖ (ὀχετεύει Sakk., was allerdings das gebräuchliche ist) τὴν λιβάδα.“ — Wohl als Druckfehler, obgleich in den παροράματα p. 46 nicht angemerkt, sind zu betrachten p. 31, 12: „μηδὲ τὸ (st. τῶ) πόθῳ τὴν εὐφημίαν μετρεῖν“ und p. 41, 2: „οὐ (st. οὐ) τῶ ἐλύτρω μόνῳ—ἀλλὰ καί“; cf. auch p. 7, 22 (ὑπερβολὴν) καταλήψει, 17, 13 δυνήσετ' ἄν. — Auffallenderweise hat Sakk. p. 17, 5 und p. 35, 17 und 18 ὅτ' ἄν st. ὅταν stehen lassen.

Georgios Burtzes war uns als Metropolit von Athen bis vor elf Jahren nur aus einer Inschrift im Parthenon bekannt, in der Pittakes, *Ἀρχαιολογικὴ ἐφημερίς* 1856 p. 1437, Nr. 2949 (mit Facsimile), den Namen ὁ Βούρτζης gelesen hatte, während im CIG. IV Nr. 9372 (mit Facsimile) ὁ Β--ζης gedruckt ist. Herrn Basilios Georgiades (jetzt Metropolit von Anchialos), einem unserer besten Byzantinisten, war es vorbehalten, den wahren Namen ὁ Βούρτζης zu entziffern¹⁾ und ihn in einer von ihm in der Bibliothek von Chalke entdeckten Triodion-Hs (saec. XIV) bestätigt zu finden; die Hs enthält aufer einer Rede von Michaël Akominatos und einigen anderen unbedeutenden Stücken auch einen „τοῦ ἀγιωτάτου μητροπολίτου Ἀθηνῶν κυροῦ Γεωργίου Βούρτζου λόγος εἰς τὴν ἀγίαν καὶ μεγάλην Πέμπτην“, welchen der glückliche Finder im Jahre 1882 (Athen) herausgab. In den *προλεγόμενα* p. VI—X entwickelt der Herausgeber seine Grundsätze bei der Konstituierung des Textes und p. XV—XIX handelt er über die vornehme byzantinische Familie τῶν Βουρτζῶν; in den Fußnoten sind die von Akominatos und Burtzes wörtlich zitierten oder stillschweigend aufgenommenen Stellen der klassischen Autoren und der Bibel sorgfältig gesammelt. Nicht genug zu loben ist die kritische Besonnenheit des Herausgebers; ich habe wenigstens keine Stelle gefunden, in der entweder eine falsche, auf verkehrter Auffassung beruhende oder eine un-

1) In der Lesung der anderen Teile der Inschrift ist Georgiades p. XI—XIV minder glücklich gewesen; nach wiederholter Prüfung des Facsimile bin ich zu der Überzeugung gelangt, daß die Inschrift gelesen werden muß: „Ἐτελειώθη ἐν ἡμέραις τοῦ ἀγιωτάτου ἡμῶν ἡμετέρας Κῆρ Γεώργιος ὁ Βούρτζης μηνὶ Μαΐῳ (Φεβρουαρίῳ Pittakes, Ἰουλίῳ Corp. und Georg.) ε' ἡμέρας β' ὡρα ε' ὄρα (= Ἰνδικιῶν) ἡ' ἔτους σϛ Ϟ η'“. Ob das Datum wahr ist oder nicht, ist eine andere Frage.

nötige Veränderung des Textes vorgenommen worden ist; die einzige Stelle, deren Heilung dem Herausgeber nicht gelang, ist folgende:

P. 33, 20: „*ζητεῖ* (der Gekreuzigte) *τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, ἐπιέπειρ ἡμεῖς πεισθέντες τῷ πονηρῷ τὸ θεῖον οὐκ ἐπληρώσαμεν βούλημα. Ἀνιάται καὶ ἀγρυπνεῖ τὴν ἐξ ἡδονῆς καὶ ῥαθυμίας ἦτταν ἀνακτώμενος τοῦ προπάτορος καὶ τὸ ἐξ ἀπροσεξίας δελέασμα δείκνυσιν*· ὅπως μίαν τιθέναι δέον καταφυγὴν τοὺς ἐν πειρασμοῖς τληπαθοῦντας, τὸν Ὑψιστον· πῶς ἐντυγχάνειν προσπειθῶν μὴ τὸ οἰκεῖον ζητοῦντας, ἀλλὰ τὸ τοῦ κτίσαντος βούλημα· πῶς ἐν προσευχαῖς ἀγρυπνεῖν οὐ μόνους ἐξω θορύβων τῷ ὑπὲρ πάντα Θεῷ προσάγειν τὴν δέησιν· πῶς χρεῶν τῶν λογικῶν θρεμμάτων τοὺς ἡγεμόνας τῆς οἰκείας κήδεσθαι ποίμνης ἐκμιμουμένους τὸν Ἀρχιποίμενα — πῶς τοῦ σκανδάλου προσήκει φροντίζειν τῶν ἀδελφῶν — πῶς ταπεινοῦσθαι δέον ἡμᾶς.“

Die Lesart der Hs *προεπειθῶ* hat der Herausgeber in *προσπειθῶν* verändert; aber erstens stört das Particip offenbar den ganzen Zusammenhang der Stelle, und statt desselben braucht man einen den Inf. *ἐντυγχάνειν* regierenden Indikativ; zweitens fehlt bei *ἐντυγχάνειν* der Dativ, wenn man nicht aus dem vorhergehenden τὸν Ὑψιστον hier τῷ Ὑψίστῳ ergänzt; drittens ist *προσπειθεῖν*, so viel ich weiß, unbelegt; viertens gehört *δελέασμα* logisch nicht zu *δείκνυσιν*, sondern (mit *ἦτταν* verbunden) zu *ἀνακτώμενος*; endlich, von wo hängen die Sätze *ὅπως* — *δέον*, *πῶς* — *προσπειθῶν*, *πῶς ἐν προσευχαῖς* — *τὴν δέησιν*, *πῶς χρεῶν*, *πῶς* — *προσῆκει*, *πῶς* — *δέον* ab? Meines Erachtens ist *προεπειθῶ* nichts anderes als *πρέπει Θεῷ*, d. h. *πρέπει Θεῷ* und die ganze Stelle ist zu konstituieren: „*τὴν — ἦτταν ἀνακτώμενος τοῦ προπάτορος καὶ τὸ ἐξ ἀπροσεξίας δελέασμα· δείκνυσιν ὅπως μίαν τιθέναι δέον καταφυγὴν — πῶς ἐντυγχάνειν πρέπει Θεῷ* (cf. *δέον — χρεῶν — προσῆκει — δέον*) *μὴ τὸ οἰκεῖον ζητοῦντας* etc.“ Eine zweite Schwierigkeit in der Stelle ist dem Herausgeber völlig entgangen, ich meine: *πῶς ἐν προσευχαῖς ἀγρυπνεῖν οὐ μόνους ἐξω θορύβων τῷ ὑπὲρ πάντα Θεῷ προσάγειν τὴν δέησιν*“; der Sinn verlangt *καὶ* st. *οὐ* (Matth. XXVI 36: „*καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς, καθίστατε αὐτοῦ, ἕως οὗ ἀπελθῶν προσεύξωμαι ἐκεῖ*“), indessen halte ich es für wahrscheinlicher, daß wir es mit einem tiefer liegenden Fehler zu thun haben.

Saloniki.

Petros N. Papageorgiu.